

Stručni rad
811.163.42:003.349.1"15/19"

Milica LUKIĆ (Osijek)

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku
mlukic@ffos.hr

STUDIJE O NOVOVJEKOVNOM HRVATSKOM GLAGOLJAŠTVU

(Vera Blažević Krezić, Mirko Mišković, Odabrane teme iz „nove“ i „novije“ povijesti hrvatskoga glagoljaštva, Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Provincija franjevac trećoredaca glagoljaša, Osijek – Zagreb, 2026., 257 str.)

Knjiga osječke paleoslavistice Vere Blažević Krezić i njezina doktoranda franjevac trećoredca glagoljaša fra Mirka Miškovića *Odabrane teme iz „nove“ i „novije“ povijesti hrvatskoga glagoljaštva* zbirka je filoloških i interdisciplinarnih (kulturologija, teologija) znanstvenih priloga posvećenih unutarnjoj i vanjskoj hrvatskoj jezičnoj povijesti u protegu od 16. do početka 20. stoljeća.

Ukupno sedam studija okupljeno je u četiri temeljna poglavlja imenovana stoljećima novovjekovne povijesti hrvatskoga glagoljaštva, čiji opisni dijelovi naslova postaju funkcionalnom motivacijom cijeloga poglavlja. Šesnaesto je stoljeće (*Glagoljaško učenje i poučavanje*) predstavljeno najstarijim (tiskanim) hrvatskoglagojskim početnicama – iz 1527. i 1530. (*Najstarije hrvatskoglagojske početnice: između udžbenika osnovne pismenosti i programskih filoloških djela*) te izdanjem iz druge faze senjske tiskare – *Meštrijom /od/ dobra umrtija* („*Meštija od dobra umrtija*“ (Senj, 1507./1508.) u visokoškolskoj nastavi povijesti hrvatskoga književnog jezika). Znanstveni *novum* u ovom poglavlju jest tekstološko utvrđivanje „liturgijske obojenosti“ navedenih hrvatskoglagojskih početnica koje ne donose samo temeljne molitvene obrasce za vjersku poduku nego i programski odabir liturgijskih i njima bliskih tekstova, a provedena je i kontrastivna jezična analiza. Kada je riječ o *Meštiji*, preko njezina teksta kao matrice novinom se utvrđuju načelne smjernice hrvatskoglagojske književnojezične koncepcije na prijelazu iz kasnoga srednjega vijeka u novi vijek (odnos hrvatsko-staroslavenski : književnojezične varijante 16. st.), što je presudno kada se u perspektivu uzme pisanje povijesti hrvatskoga jezika. Također, *Meštija* se pokazuje u svom lingvometodičkom potencijalu

za potrebe visokoškolske nastave, posebice s obzirom na kontaktnu sinonimiju i različite oblike njezina ostvarivanja. Pedagoška je komponenta ovoga priloga podržana i odabirom glagoljičnoga ulomka iz *Meštrije* koji može poslužiti za preslovljavanje na latinicu te daljnju jezičnu obradu, a donosi se i zvučni zapis istoga ulomka pohranjen u kod brzoga odgovora.

Sedamnaesto stoljeće (*Zaboravljena glagoljaška početnica*) predstavljeno je glagoljaškom početnicom franjevca Rafaela Levakovića, koji stoji na početku istočnoslavenizacije hrvatskoglagoljskih liturgijskih tekstova, a prema uredbi Kongregacije za širenje vjere („*Azbukividněk slovinski*“ (1629.) u mreži hrvatskoglagoljskih početnica). Autori u odnosu na Levakovića postupaju u duhu razmišljanja Radoslava Katičića kako svoju kulturnu povijest, *u njezinu suvislu tijeku*, ne možemo razumjeti bez temeljitih istraživanja djela R. Levakovića, stoga su načinivši latinični prijepis *Azbukividnjaka* (prvo izdanje), njegov iscrpan filološki opis (grafijsko-fonološka, morfološka i djelomice leksička razina) te usporedbu s trima hrvatskoglagoljskim početnicama – najstarijom iz 1527., Kožičićevim *Psaltirom* iz 1530. i Karamanovim *Bukvarom* iz 1763. – na sadržajnoj i tekstovnoj razini (izbor) širom otvorili vrata u njegov opus. Već je samo preslovljavanje s jednoga pisma na drugo znanstveni postupak kojim se omogućuje široka dostupnost teksta koji je do tada za mnoge bio „zaključan“ zbog pismovne barijere, a sada postaje pripremljen izvor za raznodisciplinska istraživanja, u prvom redu dakako filološka.

Osamnaesto stoljeće (*Zakutno glagoljaštvo – Cvelfer i Rus*) predstavljeno je analizom glagoljaške djelatnosti franjevca trećoredca glagoljaša Marka Japundžića (1914. – 2000.) metodom povijesne sociolingvistike, napose njegovih rezultata koji se tiču napredovanja procesa istočnoslavenizacije, tj. ukrajinizacije hrvatskoglagoljskih liturgijskih knjiga kroz djelatnost i polemiku Mateja Karamana (1700. – 1771.) i Stjepana Rusića (1687. – 1770.) (*Marko Japundžić o Mateju Karamanu i „hrvatskim liturgijskim jezicima“ 18. st.*). I ovom se studijom rasvjetljuju procesi koji obilježuju *tužnu stranicu u povijesti hrvatskoga glagolizma* (Japundžić, 1961.), rasap prirodnoga razvoja hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika potvrđen tzv. 3. fazom u oblikovanju istočnoslaveniziranog novocrkvenoslavenskog liturgijskoga jezika. Ova studija daje uvid u način na koji je Japundžić produbljavao razumijevanje (i uzajamnost) predstandardnih i standardnih razdoblja hrvatskoga jezika, u prvom redu ukazivanjem na različite jezične politike i tipove hrvatskoga liturgijskoga jezika u 18. stoljeću. Uz novocrkvenoslavenski tip koji oprimjeruje izdanjima Mateja Karamana (liturgijska izdanja, pomoćni priručnici, rasprava *Identitet slavenskog književnog jezika i potreba da ga se dopusti u svetim knjigama*, 1753.) Japundžić je, kako pokazuje studija, istraživao i vernakularni jezični tip polazeći od prijevoda lekcionara i Novoga zavjeta Dubrovčanina Stjepana

Rusića, Karamanova kritičara. U hrvatskoj je filologiji o toj problematici vrlo malo pisano pa se ova studija postavlja dobrim ishodištem za daljnja istraživanja.

Razdoblje hrvatske *Cyrrillomethodiane*, tj. vrijeme obnove ćirilometodske baštine u 19. st. i prvoj polovici 20. stoljeća (*Novaja maša glagoljaša* – o pismu i jeziku *novih* knjiga hrvatskih glagoljaša) predstavljeno je filološkim radom senjskoga profesora teologije i klasične filologije Ivana Radetića (*Ivan Radetić: Popularnim slogom o knjizi staroslovenskoj*), Vatroslava Jagića („*Tko je savjestan, a tko mlitav bio?!*“ Pisma Vatroslava Jagića Dragutinu Antinu Parčiću), glagoljaša Ivana Berčića i sastavljača posljednjega glagoljicom otisnutoga misala u 19. st. Dragutina Antuna Parčića (*Prepiska Ivana Berčića i Dragutina Antuna Parčića*). Sva navedena imena povezuje zajednička misija sastavljanja i otiskivanja novih hrvatskoglagoljskih liturgijskih knjiga i pomoćnih priručnika u 19. stoljeću, kojima je valjalo osigurati njihovu (pravilnu) uporabu u hrvatskim glagoljaškim župama. Izvorni je znanstveni prinos ovoga poglavlja interpretacija arhivske građe iz Arhiva Provincije franjevac trećoredaca glagoljaša na Ksaveru u Zagrebu i njihova arhiva u Samostanu sv. Marije u Glavotoku na otoku Krku, koja se prvi put podastire javnosti. Posebno je u tom smislu vrijedna korespondencija kao prvorazredni jezično-povijesni izvor, tj. pisma koja je D. A. Parčić razmjenjivao s Vatroslavom Jagićem i Ivanom Berčićem, problematizirajući jezik i pismo temeljnih 19-stoljetnih liturgijskih knjiga, u prvom redu Misala, čime se zapravo ostvaruje proces oblikovanja novocrkvenoslavenskoga jezika, sada pročišćena od višestoljetne ukrainizacije. Navedene rasprave svjedoče vezu jezičnoga planiranja i realizacije uspostavljene jezične koncepcije na hrvatskome crkvenoslavenskome liturgijskome korpusu s kraja 19. stoljeća.

Uzimajući u obzir tisućgodišnje razdoblje hrvatskoga glagoljaštva i prekobrojnost relevantne tekstovne građe – i za unutarnju i za vanjsku jezičnu (ali i kulturnu) povijest – svaki prilog koji produbljuje spoznaje o pojedinim razdobljima – njihovim nositeljima, predlošcima, jezičnim politikama i dr. sastavnicama više je nego dobrodošao. Posebice kada je riječ o tako pedantnim i preciznim, kritičkim, *laboratorijskim* filološkim istraživanjima koja su utemeljena i sinkronijski i dijakronijski, s iskorakom u interdisciplinarnost; istraživanjima koja ne recikliraju poznato, već rasvjetljuju do sada nepoznato ili samo naslućivano, a neobrađivano alatima filološke analize u razdoblju nove i novije povijesti hrvatskoga glagoljaštva, zapravo *marginaliziranim* njegovim odvjetcima. Upravo o takvu istraživanju zaključuje se iz knjige Vere Blažević Krezić i Mirka Miškovića.

Svoj „interes“ u tekstovima ove monografije pronaći će filološka znanstvena zajednica usmjerena na paleoslavistička i paleokroatistička istraživanja

jer takva vrsta obrađenih izvora podataka pomaže u naslućivanju i oblikovanju sinteza pojedinih razdoblja u razvoju novocrkvenoslavenskoga jezika. I književni povjesničari ovom knjigom dobivaju građu za svoja istraživanja, jednako kao i kulturolozi, a studenti hrvatskoga jezika i književnosti i drugih slavističkih studija dobivaju udžbeničku literaturu i predloške za lingvostilističku analizu. Hrvatska filologija jest bogata radovima iz područja hrvatskoga glagoljaštva i općenito hrvatske jezične povijesti, ali ne i onima koji se obrađuju u ovoj knjizi, pa je njezina vrijednost to veća.

Knjiga Vere Blažević Krezić i Mirka Miškovića *Odabrane teme iz „nove“ i „novije“ povijesti hrvatskoga glagoljaštva* jest visokovrijedan znanstveni prilog novovjekovnome hrvatskom glagoljaštvu, tj. unutarnoj i vanjskoj hrvatskoj jezičnoj povijesti, koji, iako temeljno filološki, izrasta iz toga okvira u interdisciplinarnost. Ujedno, obrađena i prezentirana građa otvara put novim istraživanjima, i to ne samo na temelju kvalitetnih analiza i zaključaka o jeziku pojedinih tekstova i razdoblja, o jezičnim politikama i ključnim osobnostima opisivanih sinkronijsko-dijakronijskih odsječaka iz tih analiza proizašlih već i tekstološki i metodološki pripremljenom arhivskom (i drugom) građom.

Uskliknuti nam je novoglagoljaški na kraju sa *staroglagoljašem* Jurjem Žaknom – *Vita, vita, štampa naša gori gre!*